Białostockie Studia Prawnicze
2019 vol. 24 nr 4

DOI: 10.15290/bsp.2019.24.04.08

Received: 12.02.2019
Accepted: 30.04.2019

Artur Olechno
Uniwersytet w Białymstoku
a.olechno@uwb.edu.pl
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-2594-0376

Źródła demokratycznych zasad konstytucji Ukrainy[1]

Sources of the Democratic Principles of the Constitution of Ukraine

Abstract: The article is dedicated to the historical sources of constitutional principles contained in the Constitution of Ukraine (1996). The author focuses primarily on selected basic principles for the system of exercising power and legal order of the Ukrainian state, such as the principle of the republican form of the state, the principle of sovereignty and independence of the state, the principle of national sovereignty, the principle of the social state, the democratic state and the rule of law, the principle of a unitary state, the republican form of government, the principle of political pluralism and the principle of division of powers, whose roots can be found in the first constitutions and drafts of the pre-state period created at the end of the nineteenth and the beginning of the twentieth century; the Ukrainian People's Republic (1917-1918, 1918-1920), the Pavlo Skoropadskyi Ukrainian State, the West-Ukrainian People's Republic (1918-1920), and early projects that were created after the republican authorities left the country.
Keywords: Ukraine, constitution, constitutional principles
Słowa kluczowe: Ukraina, konstytucja, zasady ustrojowe

1. Wprowadzenie

Zasady ustrojowe stanowią fundament konstytucji i całego systemu prawnego państwa. Z tego powodu nie tylko znajdują swoje miejsce w materii konstytucyjnej, ale w systematyce ogólnej ustaw zasadniczych zajmują szczególne miejsce. Ostatnie dwa wieki konstytucji pisanych pozwoliły na utworzenie katalogu zasad ustrojowych państw demokratycznych. Katalog ten nie ma charakteru zamkniętego, ale konsekwentne powielanie pewnych zasad powoduje, że można pokusić się o wyliczenie

1 W artykule wykorzystano fragmenty monografii: A Olechno, Ewolucja konstytucyjnych podstaw systemu rządów Ukrainy, Białystok 2019.

nieco węższe, zawierające niejako zasady wspólne, tworzące podstawę funkcjonowania państw demokratycznych[2].

Wśród tych fundamentalnych zasad konstytucyjnych, zdając sprawę z bardziej typologicznego niż klasyfikacyjnego ich charakteru, można za R. Ludwikowskim wymienić na przykład te odnoszące się do pochodzenia, legitymacji, organizacji i struktury władzy, takie jak zasada suwerenności narodu, zasada rządów przedstawicielskich, zasada podziału władz czy zasada pluralizmu politycznego[3]. Drugim rodzajem są zasady regulujące wewnętrzną organizację państwa i jego porządku prawnego, np. zasady federalizmu lub państwa unitarnego, zasady dotyczące formy republikańskiej lub monarchicznej formy państwa, zasada niepodzielności terytorialnej, zasady określające stosunek państwa do kościoła i związków wyznaniowych, zasada państwa prawnego czy państwa socjalnego. Trzeci rodzaj zasad to te odnoszące się do relacji państwa, jednostki i społeczeństwa, np. zasady godności, wolności i równości człowieka, zasady dotyczące solidaryzmu społecznego, stosunków własnościowych czy praw mniejszości. Wreszcie ostatni rodzaj zasad to pozostałe dotyczące wartości ogólnoludzkich i relacji międzynarodowych, jak np. zasada suwerenności państwa, konstytucji dziedzictwa kulturalnego, poszanowania prawa międzynarodowego czy możliwości delegowania uprawnień państwowych na zewnątrz.

Katalog zasad naczelnych odnajdziemy również w pierwszej konstytucji niepodległej Ukrainy, uchwalonej 28 czerwca 1996 r.[4] Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie źródeł wybranych ukraińskich zasad konstytucyjnych, momentu ich pojawienia się w treści wcześniejszych ustaw zasadniczych lub ewentualnie projektów konstytucji oraz wskazanie specyfiki ukraińskiej problematyki w tym zakresie na tle tradycyjnych rozwiązań państw demokratycznych[5]. W związku z ograniczeniami objętościowymi artykuł koncentruje się przede wszystkim na wybranych zasadach podstawowych dla systemu sprawowania władzy i porządku prawnego państwa

2 Zob. np. J. Kuciński, W. Wołpiuk, Zasady ustroju politycznego państwa w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r., Warszawa 2012, s. 13.

3 Podział zaproponowany przez R. Ludwikowskiego, Prawo konstytucyjne porównawcze, Toruń 2000, s. 175-176.

4 W artykule wykorzystano pierwotną wersję konstytucji: Konstytucja Ukrainy z dnia 28 czerwca 1996 r. WWR, 1996, nr 30, s.141, jej polskie tłumaczenie Konstytucja Ukrainy z 28 czerwca 1996 r. ze wstępem Ewy Toczek, Warszawa 1999; polskie tłumaczenie konstytucji po nowelizacji z 2014 r. Konstytucja Ukrainy, tłumaczenie Ewa Toczek, Andrzej Kubik (tłumaczenie zmian), Kancelaria Sejmu 2014, http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/Ukraina2014.pdf; oraz aktualną wersję ukraińską uwzgledniającą wszystkie nowelizacje, czyli te z 2004, 2011, 2013, 2014 i 2016 roku, www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print1143222355067739 (dostęp 19.02.2019).

5 Demokracji rozumianej jako zbiór praktyki i właśnie zasad ustrojowych, instytucjonalizujących i chroniących wolności. Por. np. Democracy Index 2012, Democracy at a standstill, A report from The Economist Intelligence Unit, s. 25, www.na-abk.marketo.com/rs/eiu2/images/Democracy-Index-2012.pdf (5.06.2019).

ukraińskiego, czyli części dwóch z czterech przywołanych powyżej kategorii. Podstawową metodą badawczą zastosowaną przy realizacji celu była analiza prawnodogmatyczna oraz w mniejszym stopniu prawnoporównawcza.

2. Okres przedpaństwowy

Podobnie jak w innych państwach postkomunistycznych prawodawca ukraiński doby transformacji sięgał po rozwiązania ustrojowe wywodzące się z różnych źródeł, takich jak: po pierwsze, wzory struktur i procedur istniejące tradycyjnie w ustabilizowanych demokracjach zachodnioeuropejskich; po drugie, nawiązujące do tradycji ustrojowych występujących w organizmach państwowych istniejących chociaż czasowo przed okresem komunistycznym; po trzecie, nawiązujące do doświadczeń i instytucji funkcjonujących w poprzednim, radzieckim systemie władzy[6].

Można napotkać uwagi mówiące, że umieszczone w konstytucji zasady, skoro zostały sformułowane dopiero w połowie lat 90., wobec braku dłuższej państwowości nie mają własnej tradycji, a ich źródeł należy doszukiwać się w doświadczeniach państwa totalitarnego i pierwszych lat transformacji systemowej[7]. Należy stwierdzić, że powyższe powody skutkowały tym, że konkretne zasady konstytucyjne nie mogły się doczekać obudowy doktrynalnej i orzeczniczej w zakresie znanym państwom zachodnim czy chociażby tym posiadającym dłuższe tradycje suwerenności. Natomiast jednocześnie wypada zauważyć, że zdecydowana większość zasad ustrojowych obecnej ustawy zasadniczej miała okazję pojawić się wcześniej w historii ukraińskiego konstytucjonalizmu. Nawet jeżeli te pierwsze projekty konstytucji były wzorowane na rozwiązaniach znanych z zachodnich aktów normatywnych, to już po uzyskaniu suwerenności na początku lat 90. XX wieku ukraiński prawodawca mógł odwołać się bezpośrednio do własnych korzeni konstytucyjnych.

Wśród naczelnych zasad ustrojowych obecna konstytucja wymienia m.in. zasadę republikańskiej formy państwa, zasadę suwerenności[8] i niepodległości państwa, zasadę suwerenności narodu, zasady państwa socjalnego, państwa demokratycznego i państwa prawnego, zasadę państwa unitarnego, republikańskiej formy rządów, zasadę pluralizmu politycznego oraz zasadę podziału władz[9]. Pośród tych o demokratycznym charakterze państwa decydują: zasada suwerenności narodu (społeczeństwa obywatelskiego), zasada pluralizmu politycznego, zasada podziału władz, zasada

6 W. Sokół, Transformacja ustrojowa państw Europy Środkowej i Wschodniej – próba bilansu, (w:) W. Sokół, M. Żmigrodzki (red.), Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej, Lublin 2005, s. 29.

7 Zob. np. W. Baluk, Ukraina, (w:) W. Baluk, A. Czajowski (red.) Ustroje polityczne krajów Wspólnoty Niepodległych Państw, Wrocław 2007, s. 113-114.

8 Suwerenność przypisywana jest w ukraińskiej konstytucji zarówno narodowi, jak i państwu. Konstytucja wprost mówi o suwerenności państwa, które rozciąga się na terytorium całej Ukrainy.

9 Zob. szerzej E. Zieliński, System konstytucyjny Ukrainy, Warszawa 2007, s. 26 i n.

większości (pośrednio również zasada rządów przedstawicielskich)[10]. Patrząc wstecz, wszystkie te zasady odnajdziemy już wcześniej w ukraińskich konstytucjach i projektach ustaw zasadniczych, nawet tych okresu przedpaństwowego.

Już bowiem w wieku XIX i na początku poprzedniego stulecia ogłoszono kilka projektów konstytucji przyszłej państwowości ukraińskiej. Wśród nich można wymienić projekt Michała Drahomanowa z 1884 r., Michała Hruszewśkiego z 1905 r. czy Mikołaja Michnowskiego z 1905 r.[11] Pierwsze dwa wymienione projekty zakładały federalizację imperium rosyjskiego, z autonomiczną Ukrainą. Natomiast trzeci był faktycznie pierwszym nowożytnym projektem konstytucji niezależnej Ukrainy. Akt ten zatytułowany „Ustawa zasadnicza niepodległej Ukrainy – Związek narodu ukraińskiego"[12] przedstawiał konstytucję dla niepodległego państwa federacyjnego z prezydenckim systemem rządów. Michnowski proponował system rządów oparty na monteskiuszowskiej zasadzie podziału władzy. W konstytucji zawarto również zasadę suwerenności narodu oraz zasadę rządów przedstawicielskich jako podstawową formę sprawowania władzy przez suwerena (dwuizbowy parlament). Subsydiarnie projekt zakładał również bezpośredni udział suwerena w sprawowaniu władzy, przyznając na przykład grupie co najmniej 25 tysięcy obywateli prawo inicjatywy ustawodawczej. Z treści poszczególnych artykułów można było również odkodować zasadę państwa demokratycznego oraz zasadę państwa prawa, a także zasadę republikańskiej formy państwa z prezydentem jako głową państwa.

3. Pierwsze katalogi zasad

Kiedy w schyłkowym etapie I wojny światowej powstała możliwości wybicia się na niepodległość, w przypadku Ukrainy wystarczyło to jedynie na rozwiązania tymczasowe. Podobnie jak w przypadku kilku innych państw położenie geograficzne wobec imperialnych tendencji tworzącego się Związku Sowieckiego pozwoliło jedynie na krótkotrwały okres w miarę niezależnego funkcjonowania, cieszącego się większą lub mniejszą namiastką suwerenności. W tym miejscu warto przywołać dwa z nich. Chodzi mianowicie o Ukraińską Republikę Ludową (1917-1918, 1918-1920) oraz Zachodnio-Ukraińska Republikę Ludową (1918-1920)[13].

Powstała w marcu 1917 r. Ukraińska Centralna Rada z czasem nabrała cech organu quasi-państwowego i zaczęła głosić idee autonomii (tzw. I Uniwersał), następnie

10 Zob. szerzej np. A. Jamróz, Demokracja, Białystok 1999, s. 6.

11 W. Pohoriłko, Ju. Szemszuczenko, W. Ewdokymow (red.), Konstytucija nezależnoji Ukrajiny, Kyjiw 2000, s. 25 i n.

12 Akt ten został opublikowany w jedynym numerze pisma Samostijna Ukraina we wrześniu 1905 r. jako projekt przygotowany przez grupę członków Ukraińskiej Partii Narodowej. Tekst projektu za www.constituanta.blogspot.com/2011/08/1905_05.html (20.01.2019).

13 Pomijam tutaj lub tylko wspominam inne pojawiające się w tym czasie podmioty państwowe j projekty konstytucji jak Państwo Hetmańskie czy Republika Galicyjska.

niezależności w ramach federacyjnych Rosji (III Uniwersał), a w końcu suwerenności Ukraińskiej Republiki Ludowej w styczniu 1919 r. W grudniu 1917 r. przedstawiono projekt konstytucji Ukraińskiej Republiki Ludowej, który w dużej mierze stał się podstawą przyszłej konstytucji URL z 1918 r[14]. W rozdziale I projektu, zawierającego postanowienia ogólne, umieszczono zasadę suwerenności narodu ukraińskiego (który sprawował władzę przez swoich przedstawicieli wybranych do Zgromadzenia Ludowego i bezpośrednio w drodze ustawodawczej inicjatywy obywatelskiej), państwa republikańskiego, zasadę niepodzielności terytorium (Ukraina stanowiła niepodzielną całość, a wszelkie zmiany terytorialne mogły wynikać jedynie z woli republiki), zasadę decentralizacji władzy państwowej i oparcie władzy w terenie na samorządności ziem i obywateli.

W dniu swojego pierwszego upadku, 29 kwietnia 1918 r., Centralna Rada uchwaliła Statut o ustroju państwowym, prawach i wolnościach Ukraińskiej Republiki Ludowej[15], czyli *de facto* konstytucję URL. Statut był oparty na projekcie z grudnia 1917 r. (część artykułów brzmiała identycznie), wprowadzał jednak szereg nowych rozwiązań[16]. Przede wszystkim wynikało to ze zmiany sytuacji geopolitycznej i zerwania z ideą Rosji federacyjnej. Biorąc pod uwagę okoliczności przyjęcia, przepisy Statutu i samo podejście organu uchwalającego, rzeczywiście można mówić o konstytucji spełniającej wymagania tego aktu. Odejście od koncepcji funkcjonowania jako podmiotu w ramach federacji pozwala również na potwierdzenie, że był to akt, przynajmniej teoretycznie, realizujący wizję państwa suwerennego. Wszystko to pozwala na usytuowanie Konstytucji URL z 1918 r. jako punktu wyjścia dla rozważań o źródłach myśli konstytucyjnej Ukrainy jako niepodległego państwa. W rozdziale pierwszym zadeklarowano pełną suwerenność i niezależność państwa. Naród ogłoszono źródłem suwerennego prawa, które to prawo naród sprawuje przez swoich przedstawicieli w Ogólnonarodowym Zgromadzeniu Ukrainy. Niepodzielność państwa mogła być naruszona jedynie za zgodą 2/3 głosów obecnych członków Zgromadzania. Obywatelom i jednostkom administracyjnym (ziemiom, powiatom) przyznano szeroką samorządność, opartą na zasadzie decentralizacja władzy państwowej, a mniejszościom narodowym prawo zachowania swoich praw kulturowych. Rozdział trzeci powtarzał rozwiązania przyjęte w projekcie w zakresie systemu organów państwowych. Choć w literaturze często wskazuje się na przyjęcie wówczas zasady trójpodziału władzy[17], nie można stwierdzić, że była ona wyrażona wprost. Konstytucja

14 Projekt konstytucji Ukrajinskoji Narodnoji Respubliky z dnia 10 grudnia 1917 r., www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1917%20(12)%2010.pr.konst.unr.php (20.01.2019).

15 Statut pro derżawnyji ustriji, prawa i wolnosty Ukrajinskoji Narodnoji Respubliky z dnia 29 kwietnia 1918 r., Konstytucji i konstitucijni akty Ukrajiny, Kyjiw 2001, s. 49 i n.

16 W literaturze wskazuje się, że autorzy wzorowali się na demokratycznych konstytucjach państw Europy zachodniej i Stanów Zjednoczonych; zob. np. N.M. Batanowa, Istoriczni wytoky instytutu konstytucijno-prawowoji widpowidalnosti, „Prawowa Derżawa" 2015, nr w26, s. 230.

17 *Ibidem*.

stanowi o Radzie Ludowych Ministrów jako o władzy wykonawczej i Sądzie Generalnym URL jako o organie władzy sądowniczej, ale podkreśla, że najwyższym organem władzy państwowej, pełniącym funkcję ustawodawczą, jak również kreacyjną wobec władzy wykonawczej i sądowniczej, jest Ogólnonarodowe Zgromadzanie (art. 23)[18].

Powstałe w miejsce URL Państwo Ukraińskie hetmana Pawło Skoropadśkiego zerwało z powyższymi zasadami, choć zgodnie z Ustawą o tymczasowym ustroju państwowym Ukrainy system władzy Hetmanatu miał charakter przejściowy i miał obowiązywać, jak sam twierdził, do wybrania Sejmu i rozpoczęcia jego działalności"[19]. Powrót URL, czyli tzw. Dyrektoriatu, wiązał się z przyjęciem 14 lutego 1920 r. małej konstytucji, czyli Tymczasowej ustawy o ustroju państwowym i porządku ustawodawstwa URL"[20]. O ile nie proponowała ona w interesującym nas zakresie nowych rozwiązań, o tyle w tym czasie przygotowywano projekty konstytucji pełnej, gdzie kwestiom zasad ustrojowych poświęcono pierwszoplanowe miejsce. W tzw. projekcie Nikowskiego[21] Państwo Ukraińskie było suwerenną i niezależną republiką demokratyczną. Pełnia władzy w państwie należała do ogółu obywateli, którzy pełnili ją zgodnie z zasadą podziału władzy: w sferze ustawodawstwa – poprzez Radę Państwową, w sferze wykonawczej – przez Głowę Państwa i Radę Ministrów, a w sferze sprawiedliwości – przez niezależne sądy.

W opozycji do Dyrektoriatu powstawały różne koncepcje państwa. W tym miejscu przywołam jedynie Ukraińską Republikę Pracy, której system władzy zapowiadał „Zarys projektu ustroju państwowego Ukraińskiej Republiki Pracy" z czerwca 1919 r. autorstwa Ostapa Hałyczanskiego[22]. Ukraina miałaby stać się socjalistyczną[23] republiką federacyjną, opartą na zasadzie suwerenności narodu. Zarys Hałyczanskiego zwraca uwagę przede wszystkim ze względu na zmodyfikowane podejście do zasady podziału władzy, nawiązujące do koncepcji „czwartej władzy" Benjamina

18 Zob. też szerzej np. D.M. Czornyji, Zakonodawcza i wykonawcza władły w Konstytuciji UNR: Problemy ocinky dokumenta, Wicnik Charkiwskoho nacionalnoho uniwersytetu imeni W.N. Karazina 2010, nr 906 (Wypusk 13), s. 47 i n. oraz W. Rum'jancew, Konstytucija UNR 1918 r. – sproba rozpodiłu włady, Wicnyk akad. Prawowych nauk Ukrajiny 1998, nr 1, s. 83 i n.

19 Przypis do tytułu aktu: Zakony pro tymczasowyji derżawnyji ustriji Ukrajiny, Konstytucji i konstitucijni akty Ukrajiny, Kyjiw 2001, s. 62.

20 Zakon pro tymczasowe werchowne uprawlinnja ta porjadok zakonodawstwa w ukrajińskij narodnij respubliki, www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001300-20 (19.02.2019).

21 Osnownyj Derżawnyj Zakon Ukrajińskoji Narodnoji Respubliky, projekt z listopada 1920 r., www.constituanta.blogspot.com/2012/10/1920_22.html (19.02.2019).

22 Należy zauważyć, że w porównaniu do wcześniej uchwalonych aktów Zarys Ostapa Hałyczanskiego był dość rozbudowany i nowatorski pod względem systematyki ogólnej i szczegółowej. Wykorzystano podział treści na wielkie litery (cztery części), liczby cyframi rzymskimi, liczby cyframi arabskimi oraz litery małe i paragrafy; zob. Ostap Hałyczyńskij, Naczerk projektu derżawnoho zakonoładu dlja Ukrajińskoji Trudowoji Respubliky, www.constituanta.blogspot.com/2012/10/1919_24.html (20.02.2019).

23 Rozbudowany rozdział o ustroju społeczno-gospodarczym zakładał likwidację systemu kapitalistycznego, nacjonalizację przemysłu i reformę rolną (konfiskatę majątków rolnych).

Constanta[24], wykorzystanej w obecnej konstytucji z 1996 r. Ostap Hałyczanski proponował podział na władzę ustawodawczą, wykonawczą, sądowniczą oraz reprezentacyjną. Ta ostatnia miała należeć do „posadnyka" – głowy państwa wybieranej w wyborach powszechnych[25] – oraz do Rady Najwyższej. Miała ona być jego organem doradczym również powoływanym w wyborach powszechnych. Treść zasady podziału władz uzupełniałby parlament – Ukraińska Rada Republiki, egzekutywa w postaci Ukraińskiego Rządu Państwowego i niezależne sądy.

W międzyczasie drugim państwem ukraińskim, powstałym w wyniku zakończenia I wojny światowej, była Zachodnioukraińska Republika Ludowa, gdzie 1 listopada 1918 r. uchwalono tymczasową konstytucję ZURL[26]. „Tymczasowa ustawa zasadnicza o niepodległości państwowej ziem ukraińskich byłej monarchii austro-węgierskiej, uchwalona przez Ukraińską Radę Narodową na posiedzeniu 13 listopada 1918", była aktem liczącym zaledwie pięć artykułów[27]. Z tego tylko jeden artykuł dotyczył kwestii ustroju. Władza suwerenna, należąca do narodu, była sprawowana przez jego przedstawicieli, wybranych w oparciu o powszechne, równe, bezpośrednie, tajne[28] i proporcjonalne prawo wyborcze, przysługujące obywatelom obu płci.

Kolejne projekty pojawiły się już po opuszczeniu kraju przez władze republiki pod koniec 1920 r., choć były przygotowywane od roku 1918 i częściowo opublikowane. W tzw. projekcie Eichelmana[29] umieszczono zasadę federalnej struktury państwa, z charakterystycznym dla tej formy bikameralnym parlamentem. Wśród innych zasad ustrojowych projekt wymienia m.in. demokrację bezpośrednią i rządy przedstawicielskie (w takiej kolejności[30]), system rządów parlamentarnych, zasadę legalizmu oraz niezależności władzy sądowniczej.

---

24 B. Constant, O monarchii konstytucyjnej i rękojmiach publicznych, Warszawa 2016, s. 78. Autor pisze o „neutralnej" władzy królewskiej, postawionej ponad władzą ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą i mającej za zadanie utrzymanie równowagi całości.

25 Wybory miały być przeprowadzane zgodnie z zasadami powszechności, równości, bezpośredniości i w głosowaniu tajnym. Czynne prawo wyborcze przyznano wszystkim obywatelom po ukończeniu 20 roku życia.

26 Zob. I. Nahajewśky, Istorija Ukrajińśkoji Derżawy dwadciatoho stolittja, Kyjiw 1994, s. 132.

27 Tymczasowyj osnownyj zakon pro derżawnu samostijnist ukrajińśkich zemel buwszoji awstro-uhorśkoji monarchiji, uchwalenyj Ukrajińśkoju Nacionalnoju radoju na zasidannju 13 padołysta 1918, www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0009300-18 (20.02. 2019).

28 W Tymczasowej ustawie zasadniczej użyto dosłownie sformułowania „tajne (…) prawo wyborcze", mając z pewnością na myśli tajność głosowania.

29 www.constituanta.blogspot.com/2012/10/1921.html (21.02.2019).

30 Władza Narodu miałaby być sprawowana dzięki przyznaniu obywatelom prawa głosu w wyborach i referendach. Co ciekawe, miałyby one charakter pluralny, a zatem niektórym obywatelom przysługiwałaby większa ilość głosów niż pozostałym (brak równości formalnej). Najważniejszym uprawnieniem Narodu było wyłączne prawo do zmiany konstytucji, o co mogłyby wnosić obie izby parlamentu, głowa państwa, Rada Ministrów, Federalno-Państwowy Sąd, 1/4 parlamentów ziemskich oraz dwa miliony obywateli. O przeprowadzeniu referendum decydowałoby Zgromadzanie Narodowe, czyli obie izby na wspólnym posiedzeniu. Gdyby jednak Zgromadze-

Drugim emigracyjnym projektem wartym wspomnienia był ten autorstwa Stanisława Dnistrianskiego, opracowany na zamówienie władz Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej[31]. W tradycyjny dla tego okresu sposób projekt próbował łączyć rozwiązania proponowane w konstytucjach państw zachodnich oraz tradycje ukraińskie, ponownie z uwzględnieniem okresu przejściowego z tymczasowymi organami państwowymi[32]. W projekcie przywołano zasady suwerenności narodu[33], państwa prawa, republikańskiej formy państwa i trójpodziału władz.

4. Wnioski końcowe

Już tylko powyższe przykłady dowodzą, że koncepcji ustrojowych Ukraina może się doszukiwać w historii własnego konstytucjonalizmu. I nie jest to wyłącznie źródło, które należy traktować pomocniczo wobec tradycji zachodnich czy radzieckich. Oczywiście poza nielicznymi wyjątkami, jak Hetmanat, bezpośrednio odwołującymi się do czasów siczowych, punktem wyjścia dla rozważań konstytucyjnych były zasady znane z XVIII- i XIX-wiecznych konstytucji pisanych Stanów Zjednoczonych Ameryki i państw Europy Zachodniej. Kształtowanie się nowego sytemu rządów po uzyskaniu niepodległości na początku lat 90. było w dużej mierze próbą połączenia istniejącego systemu z elementami demokratycznymi. Nie sposób jednak wykluczyć, a wręcz wypada założyć, że prawodawca epoki transformacji ustrojowej znał i wykorzystał pomysły, które pojawiły się u schyłku lat 20. ubiegłego stulecia właśnie w ukraińskich konstytucjach i projektach.

BIBLIOGRAFIA

Baluk W., Ukraina, (w:) W. Baluk, A. Czajowski (red.) Ustroje polityczne krajów Wspólnoty Niepodległych Państw, Wrocław 2007.

Batanowa N.M., Istoriczni wytoky instytutu konstytucijno-prawowoji widpowidalnosti, „Prawowa Derżawa" 2015, nr 26.

nie Narodowe odmówiło przeprowadzania referendum, projekt zakładał zwołanie Nadzwyczajnego Zgromadzenia Narodowego URL. Składałoby się ono z wybieranych specjalnie w podwójnej liczby deputowanych obu izb parlamentu i ostatecznie decydowałoby o zwołaniu referendum konstytucyjnego.

31 Zob. A. Kowal, Działalność naukowa, publiczna i polityczna profesora i akademika Stanisława Sewerynowicza Dnistrianskiego, Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze 2011, nr 2, s. 28.

32 Konstytucja Zachodnio-Ukraińskiej Republiki Ludowej (projekt Stanisława Dnistrianskiego) 1920: www.constituanta.blogspot.com/2012/08/1920.html (21.02.2019).

33 Naród miał sprawować władzę przez swoich przedstawicieli lub „bezpośrednio w formie – decyzji narodowych". Przepis projektu uzupełniał, że decyzje narodowe miałyby być przyjmowane na zjazdach ludowych. Budzi to pewne wątpliwości, czy autorowi chodziło zatem o instytucję referendum, czy instytucję zgromadzenia ludowego? W jednym bowiem ustępie używa zamiennie obu sformułowań.

Constant B., O monarchii konstytucyjnej i rękojmiach publicznych, Warszawa 2016.

Czornyji D.M., Zakonodawcza i wykonawcza władу w Konstytuciji UNR: Problemy ocinky dokumenta, Wicnik Charkiwskoho nacionalnoho uniwersytetu imeni W. N. Karazina 2010, nr 906 (wypusk 13).

Democracy Index 2012, Democracy at a standstill, A report from The Economist Intelligence Unit, s. 25, www.na-abk.marketo.com/rs/eiu2/images/Democracy-Index-2012.pdf.

Hałyczyńskij O., Naczerk projektu derżawnoho zakonoładu dlja Ukrajińskoji Trudowoji Respubliky, www.constituanta.blogspot.com/2012/10/1919_24.html.

Jamróz A., Demokracja, Białystok 1999.

Konstytucja Ukrainy z 28 czerwca 1996 r. ze wstępem Ewy Toczek, Warszawa 1999.

Konstytucja Ukrainy, tłumaczenie Ewa Toczek, Andrzej Kubik (tłumaczenie zmian).

Kancelaria Sejmu 2014, www.libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/Ukraina2014.pdf.

Konstytucja Zachodnio-Ukraińskiej Republiki Ludowej (projekt Stanisława Dnistrianskiego) 1920, www.constituanta.blogspot.com/2012/08/1920.html.

Kowal A., Działalność naukowa, publiczna i polityczna profesora i akademika Stanisława Sewerynowicza Dnistrianskiego, „Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze" 2011.

Kuciński J., W. Wołpiuk, Zasady ustroju politycznego państwa w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r., Warszawa 2012.

Ludwikowski R., Prawo konstytucyjne porównawcze, Toruń 2000.

Nahajewśky I., Istorija Ukrajińskoji Derżawy dwadciatoho stolittja, Kyjiw 1994.

Osnownyj Derżawnyj Zakon Ukrajińskoji Narodnoji Respubliky, projekt z listopada 1920 r., www.constituanta.blogspot.com/2012/10/1920_22.html.

Pohoriłko W., Szemszuczenko Ju., Ewdokymow W. (red.), Konstytucija nezależnoji Ukrajiny, Kyjiw 2000.

Projekt O. Eichelmana, www.constituanta.blogspot.com/2012/10/1921.html.

Projekt konstytucji Ukrajinskoji Narodnoji Respubliky z dnia 10 grudnia 1917 r., www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1917%20(12)%2010.pr.konst.unr.php.

Rum'jancew W., Konstytucija UNR 1918 r. – sproba rozpodiłu władу, Wicnyk akad. Prawowych nauk Ukrajiny 1998, nr 1.

Sokół W., Transformacja ustrojowa państw Europy Środkowej i Wschodniej – próba bilansu, (w:) W. Sokół, M. Żmigrodzki (red.), Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej, Lublin 2005.

Zieliński E., System konstytucyjny Ukrainy, Warszawa 2007.